

Тақырып-5. Тәуекел мен табыстылық корпорациялық тәуекелдерді басқару

1. Қаржылық тәуекелдің негізгі теориясы
2. Қаржылық тәуекелдердің жіктелуі мен түрлері
3. Тәуекел және табыс: Инвестициялардың қайтарымы, Дербес тәуекел
4. Ықтималдық үлестірімдері, Табыстылықтың күтілетін деңгейі

***Мақсаты:** корпорацияның қаржылық тәуекелге негізгі сипаттама беру; қаржылық тәуекелді жіктеу мен түрлерін білу; корпорацияның қаржылық тәуекел және табыс. Жеке тәуекел мен табыстылықтың күтілетін деңгей әдістерін сипаттау.*

1. Қаржылық тәуекелдің негізгі теориясы

Тәуекел және белгісіздік: үш негізгі түрі бар:

- (1) **Тәуекел** - бұл болашақ нәтижелердің белгісіздігі (немесе өзгеруі)
- (2) **Тәуекел** - бұл қаржылық бақылау органдарының тәуекелдерді басқару жөніндегі ойлау режиміне сәйкес шығындар мүмкіндігі
- (3) **Тәуекел** - бұл болашақ нәтижелердің (мысалы, инвестициялардың кірістілік коэффициенті) күтулерден ауытқуы, яғни құбылмалылық.

Тәуекелге байланысты бірнеше негізгі ұғымдар.

1. Тәуекел факторлары - бұл қауіпті апаттың өзгеруіне себеп болатын факторларды, яғни қауіпті апаттың туындауына себеп болатын ықтимал жағдайларды білдіреді. Тәуекел факторларына үш категория кіреді: субстанция, мораль және психология.

2. Тәуекелдік оқиғалары деп аталатын тәуекелдік апаттары тікелей немесе жанама түрде тәуекелдерді басқаруда шығындар тудыратын оқиғаларға жатады.

3. Залал дегеніміз - жоспарланбаған, күтпеген және байқаусыз экономикалық құнның төмендеуі. Шығындар - бұл тікелей шығындар мен жанама шығындарды қоса алғанда, тәуекелді апаттардың нәтижесі; тікелей шығындар - бұл елеулі шығындар, ал жанама шығындарға қосымша шығындар, кірістер мен міндеттемелерді жоғалту жатады.

4. Тәуекелді өлшеу бұрышы, оның ішінде тәуекелдің саны мен сапасы. Тәуекел мөлшері, әдетте рейтингтік агенттіктер бағалайтын ықтимал шығындар тәуекелін білдіреді; тәуекелдің сапасы клиенттің дефолт ықтималдығын санмен анықтау және оның орнын толтыратын активтерді анықтау жолымен анықталатын шығындар ықтималдығын білдіреді.

Тәуекел сипаттамалары:

1. Объективтілік. Ол адамның еркіне бағынбайды.
2. Біртектілік. Табиғатта және адамзат қоғамында кең таралған.
3. Күрделілік. Адамдар әлі толық түсініп, басқарып үлгермеген.
4. Күтпеген жағдайлар. Тәуекелдің уақыты, мөлшері және нәтижесі белгісіз.
5. Еріксіздік. Тарихи деректерді талдау заңдылықтарды таба алады.
6. Өзгергіштік. Қоршаған орта мен технологияның өзгеруі жаңа тәуекелдерді тудыруы мүмкін.

Қаржылық тәуекелдің анықтамасы - тар мағына: Қаржылық тәуекел деп қаржылық өзгермелілердің әр түрлі мүмкін мәндерінің олардың күтілетін мәндерінен ауытқу мүмкіндігі мен дәрежесін айтады.

Жалпы алғана, қаржылық қызметте шығынға ұшыраған экономикалық субъектілердің белгісіздігі.

Қаржылық тәуекелдің сипаттамалары

1. Әмбебаптық.
2. Инфекция. (1) Қаржы институттары арасындағы несие берушінің құқықтары мен қарыздары арасындағы күрделі қатынастарға байланысты бір қаржы институтындағы дағдарыс бірнеше қаржы институттарының бірінен соң бірі сәтсіздікке ұшырауының

«домино» құбылысына әкелуі мүмкін. (2) Ақпараттық асимметрияға байланысты қоғамдық психологиядағы өзгерістер банктік тәуекелдердің таралуына әкеледі.

3. Акселерация: қаржы институты операциялық қиындықтарға тап болғаннан кейін, несиелік негізін жоғалтады, тіпті онымен жұмыс жасау қаржы институтының банкроттығын жеделдетеді.

Қаржылық тәуекелдердің жіктелуі

Тәуекел көзі бойынша әр түрлі жіктеу:

1. Нарықтық тәуекел: нарықтық бағалардың ауытқуына байланысты қаржылық қатысушылардың активтері құнының өзгеру қаупін білдіреді (мысалы, пайыздық мөлшерлемелер, валюта бағамдары, акциялар бағалары және тауар бағалары).

2. Несиелік тәуекел: қарыз алушының немесе нарықтық контрагенттің төлемей салдарынан жоғалту мүмкіндігін білдіреді. Есеп айырысуды және дефолт тәуекелін қосқанда.

3. Өтімділік тәуекелі: қаржы қатысушылары активтердің өтімділігінің төмендеуіне байланысты жоғалтуы мүмкін тәуекелді білдіреді. Оған нарықтық өтімділік тәуекелі және қолма-қол өтімділік тәуекелі жатады.

4. Операциялық тәуекел (Операциялық тәуекел): қаржылық ұйымдардың жетілмеген сауда жүйелерінен, басқарушылық қателіктерден немесе адамның басқа қателіктерінен қаржы қатысушылары үшін ықтимал шығындар туралы айтады. Негізінен технология мен ұйымдастырудың екі деңгейінен.

5. Ел тәуекелі: бұл елдің резидент еместерімен халықаралық сауда-қаржы операцияларын жүргізу кезінде экономикалық субъектілердің басқа елдердегі экономикалық, саяси және әлеуметтік өзгерістерге байланысты шығындарға ұшырау қаупін білдіреді. Бұл әдетте борышкер орналасқан елдің мінез-құлқынан туындайды. Кредиторлардың бақылауынан тыс.

6. Инфляциялық тәуекел

7. Құқықтық тәуекелдер: Қаржылық келісімшарттар заңмен қорғалмайды және оны орындау мүмкін емес, немесе қаржылық келісімшарттар кешенді емес; заңдар мен ережелер қаржылық инновациялардың қарқынына ілесе алмайды, сондықтан инновациялық қаржылық операциялардың заңдылығына кепілдік беру қиынға соғады. мәміленің екі тарабы тиісті заңдық қорғанысты таба алмайды және шығынға ұшырауы мүмкін; әр түрлі қылмыстар мен әдепке жат қылықтар қаржылық активтердің қауіпсіздігіне қауіп төндіреді; егер экономикалық қызмет субъектілері, егер олар қаржылық қызметтегі заңдар мен ережелерді бұзса, заңмен жазаланады.

2. Қаржылық тәуекелдердің жіктелуі мен түрлері

1. Жүйелік тәуекел: бүкіл қаржы нарығына әсер ететін тәуекел факторларынан туындаған тәуекелдерді айтады. Оны активтер портфелі арқылы тарату мүмкін емес. Бұл тәуекел факторларына экономикалық циклдар мен ұлттық макроэкономикалық саясаттың өзгеруі жатады.

2. Жүйелік емес тәуекел: белгілі бір компанияға немесе белгілі бір салаға байланысты тәуекелді білдіреді. Оны активтер портфолиосы арқылы таратуға болады. Сондықтан олар жоғарыда аталған әртараптандырылатын тәуекелдерге және әртараптандырылмаған тәуекелдерге сәйкес келеді.

Кәсіпорындарда кездесетін тәуекел түрлері:

Сыртқы:

Саяси тәуекел дегеніміз - мемлекеттік қызметкерлердің құқықтарын жүзеге асыруы мен мемлекеттік ұйымдардың мінез-құлқын толығымен немесе ішінара туындатқан белгісіздік. Үкіметтің әрекетсіздігі немесе тікелей араласуы саяси тәуекелдерді де тудыруы мүмкін. Саяси тәуекел деп сонымен қатар елдің үкіметі немесе халқының әрекеті салдарынан компанияның шығынға ұшырау қаупі жатады.

Саяси тәуекелдің түрлері

Макросаяси тәуекелдер: елдегі барлық кәсіпорындарға ықтимал әсер, мысалы, «террористік әрекеттер», «азаматтық соғыс» немесе «әскери төңкеріс» және т.б.

Микро-саяси тәуекелдер тек белгілі бір компанияларға, салаларға немесе жаңа бақылау агенттіктерін құру немесе арнайы отандық компанияларға салық салу сияқты инвестициялық типтерге әсер етеді. Сонымен қатар, егер жергілікті бизнес серіктестер үкімет тарапынан дұрыс емес деп табылса, олар компанияға кері әсерін тигізеді.

Құқықтық тәуекел дегеніміз - бұл өзінің іскери мінез-құлқының заңсыздығынан немесе бизнес процесі кезінде сыртқы құқықтық ортадағы үлкен өзгерістерден туындаған қолайсыз құқықтық салдарлар мүмкіндігі.

Сәйкестік тәуекелі заңдарды немесе нормативтік талаптарды бұзғаны, қаржылық шығындарға ұшырағаны және компанияның беделін барлық қолданыстағы заңдардың, ережелердің, мінез-құлық кодексінің немесе онымен байланысты стандарттардың орындалмауы салдарынан жоғалтқаны үшін жауапкершілікке тартылу мүмкіндігін білдіреді.

Айырмашылық: заңдық тәуекел азаматтық жауапкершілікті қабылдауға бағытталған. Сәйкестік тәуекелі әкімшілік және моральдық жауапкершілікті қабылдауға бағытталған.

Құқықтық тәуекелдер, әдетте, келесі үш аспектіні қамтиды

- (1) Құқықтық ортаның факторлары: толық емес заңнама және әділетсіз құқық қолдану
- (2) Нарық субъектілерінің құқықтық санасы әлсіз және олардың кәсіпкерлік қызметінде заңды факторларды ескермейді
- (3) Мәміле контрагентінің сенімін бұзуы, келісімшартты бұзуы немесе алаяқтық

Мәдени тәуекел дегеніміз - мәдениеттің әсері, белгісіз фактор, кәсіпкерлік қызметке шығындар әкелуі мүмкін. Мәдени тәуекелдер бар және іскери операциялардың тереңірек салаларында әрекет етеді. Трансшекаралық бірігу мен бірігу кезінде Шығыс пен Батыстың мәдени айырмашылықтары компанияның көптеген басқару әдістеріне әртүрлі көзқарастарға әкеледі. Кейде әртүрлі мәдени тұжырымдамалары бар адамдар үшін шынайы қарым-қатынас жасау және интеграциялау қиынға соғады. Сондықтан олардың корпоративті басқаруға әр түрлі көзқарастары бар. Сондықтан компаниялар өздерінің ғаламдық операцияларында мәдени интеграция мәселесін қарастыруы керек.

Технологиялық тәуекел дегеніміз - технологиялық инновация процесінің басқа да байланысты факторларының, соның ішінде таза технологиялық тәуекелдер мен процесстегі басқа технологиялық факторлардың өзгеруінен туындаған белгісіздіктің және технологиялық күрделіліктің салдарынан технологиялық инновацияның сәтсіздікке ұшырау мүмкіндігі. Санат: Техникалық қызмет процесінің әр түрлі кезеңдеріне сәйкес инспекцияны техникалық жобалау тәуекелі, техникалық зерттеу және әзірлеу тәуекелі және техникалық қолдану тәуекелі деп бөлуге болады.

Компаниялар өнім шығарады немесе еңбек қызметтерін ұсынады және оларды клиенттерге ұсынады, ал компаниялар клиенттерге белгілі бір уақыт аралығында төлем жасауға мүмкіндік береді. Бұл процесс несие деп аталады. Несиелік шоттар төлемеу қаупін тудырады, сондықтан клиенттің несиелік тәуекелі негізінен контрагенттің төлем мерзімі келген кезде төлемейтін тәуекелден көрінеді. Кәсіпорынның өндірісі мен жұмысы әр түрлі өндірістік факторларды қамтамасыз етуді қажет етеді. Егер жеткізуші бұл өндірістік факторларды шартта немесе тараптардың келісіміне сәйкес сапада және мөлшерде уақытында қамтамасыз етпесе, жеткізушінің несиелік тәуекелі болады.

3. Тәуекел және табыс: Инвестициялардың қайтарымы, Дербес тәуекел

Бұл әдістемені үйренгеннен кейін сіз тәуекелдің не екенін, оның қалай өлшенетінін және осы тәуекелді қабылдағаныңыз үшін сізге тиісті өтемақы алу үшін қандай әрекеттерді орындауға болатынын түсінуіңіз керек.

Тәуекелді өлшеу мәселелерін талқылауды инвесторлар табыс алуды ұнатады және тәуекелге баруды ұнатпайды деген бастапқы гипотезадан бастайық. Демек, адамдар тәуекелді активтерге ақша салады, егер олар одан жоғары кіріс алуды күтеді.

Көріп отырғаныңыздай, тәуекелді әртүрлі тәсілдермен өлшеуге болады және оны өлшеу үшін қолданылатын технологияға байланысты активпен байланысты тәуекел туралы әртүрлі қорытындылар жасауға болады. Тәуекелді талдау өте күрделі болуы мүмкін, **бірақ төмендегілерді есте сақтасаңыз**, ол пайдалы және жемісті болады.

1. Барлық қаржы активтері *ақша ағындарын тудырады деп болжанады* және активке қатысты тәуекел оның ақша ағындарының *тәуекелі тұрғысынан өлшенеді*.

2. Активпен байланысты *тәуекелді екі жолмен қарауға болады*: 1) дербес тәуекел ретінде, актив арқылы жасалған нақты ақша ағындары талданғанда немесе 2) портфельдегі активтің тәуекелі - инвестордың бір уақытта иелігіндегі бірқатар активтермен жасалған ақша ағындарын біріктіріп, кейін бірге талдайды. Дербес тәуекел мен портфельдік тәуекел арасында айырмашылық - тәуекелдің жоғары дәрежесі бар активтер жоғары, егер әртараптандырылған портфельге енгізілген жағдайда тәуекелділігі төмен болып көрінеді.

3. Активпен байланысты тәуекелді екі құрамдас бөлікке бөлуге болады: 1) активті басқалармен қатар портфельге қосу арқылы жойылуы мүмкін және әртараптандырылған инвесторларда жоқ диверсификацияланатын тәуекел және 2) қорлардың жалпы құлдырау тәуекелін көрсететін және әртараптандыру арқылы жойылмайтын нарықтық тәуекел. Сондықтан акцияларға инвестиция салатын барлық инвесторлар нарықтық тәуекелге ұшырайды. Тек нарықтық тәуекел маңызды, өзекті, өйткені ұтымды инвесторлар диверсификацияланатын тәуекелді жояды.

4. Тиісті тәуекелдің жоғары дәрежесі бар активтен инвесторлар жеткілікті жоғары табыстылық нормасын күтеді – әйтпесе олар оған инвестиция салмайды. Инвесторлар әдетте тәуекелге бейім (тәуекелге қарсы), сондықтан олар жоғары кірісті қамтамасыз етпесе, олар тәуекелді активтерді сатып алмайды.

5. Бұл әдістемеді біз акциялар мен облигациялар сияқты *қаржылық активтерге* назар аударылады, бірақ мәтінде талқыланған ұғымдар компьютерлер, жүк көліктері немесе тіпті тұтас зауыттар сияқты *физикалық активтерге* де қатысты болады.

Инвестициялардың қайтарымы. Көптеген инвестицияларда адам немесе бизнес болашақта көбірек ақша алу үшін бүгін ақша жұмсайды. Табыс концепциясы инвесторларға инвестицияның қаржылық нәтижесін көрсетудің ыңғайлы әдісін ұсынады.

Мысалы, 1000 теңгеге 10 акция сатып аласыз. Бұл акциялар дивиденд төлемейді, бірақ бір жылдан кейін бұл акцияларды 1100 теңгеге сата аласыз. Сіздің теңгедегі кірісіңіз - бұл инвестициядан алынған теңгедегі пайданың жалпы сомасы болып табылады:

$$\text{Пайда} = \text{Алынған сома} - \text{Салынған сома} = 1100 - 1000 = 100 \text{ теңге.}$$

Егер сіз жыл соңында акцияларыңызды небәрі 900 теңгеге сатсаңыз, ақшалай табысыңыз минус 100 теңге болар еді.

Қолма-қол ақшаның қайтарылуын есептеу өте оңай болғанымен, оның **екі маңызды кемшілігі** бар: ол инвестицияның **ауқымы мен мерзімі** ескермейді.

Ақшалай пайданың орнына рентабельділік (рентабельділік нормасы) түсінігін қолдану осы екі кемшілікті жоюға көмектеседі. Мысалы, бір жыл мерзімге акцияларға салынған 1000 теңгені инвестициялаудың табыстылығы, жыл соңында 1100 теңге пайда 10% құрайды:

$$\text{Табыстылық} = \frac{\text{Алынған сома} - \text{Салынған сома}}{\text{Инвестиция сомасы}} = \frac{\text{Пайда}}{\text{Инвестиция сомасы}} = \frac{100}{1000} = 0,1 = 10\%$$

Бұл әрбір салынған теңгеге $0,10 \times 1,00 = 0,10$ пайда әкеледі дегенді білдіреді. Егер кірістілік нормасы теріс болса, бұл бастапқы инвестицияның өтелмегенін білдіреді. Мысалы, акцияларды 900 теңгеге сату -10% кіріс әкеледі, бұл инвестицияланған әрбір теңгеден 10 тиыны шығын алынады дегенді білдіреді.

Әдетте тәжірибеде қолданылатын пайданың (кірістің) **жылдық нормасының** көрінісі уақыт бойынша бөлу мәселесін шешеді. 100 теңге инвестициядан кейін бір жылдан кейін 10 теңге кіріс жылына 10% табыс әкеледі, ал 10 теңге бес жылда жылына 1,92% ғана табыс береді.

Әзірге, *табыстылық (рентабельділік) нормасын есептеу* инвестициялардың ауқымын да, уақытын да ескеруге мүмкіндік беретінін түсіну маңызды. Сондықтан бұл инвестициялық жобалардың тиімділігінің ең жиі қолданылатын өлшемі болып табылады.

Дербес тәуекел. Тәуекел - «қауіпті; жоғалту немесе бүліну» деп түсіндіреді. Осылайша, тәуекел қандай да бір жағымсыз оқиғаның орын алу ықтималдығын анықтайды.

Дербес тәуекел – егер ол тек бір активке ие болса, инвестор кезігуі мүмкін тәуекел. Шын мәнінде, активтерді инвесторлар ешқашан дерлік бөлек ұстамайды – олар портфельдерге біріктіріледі, бірақ портфельдік тәуекелді түсіну үшін барлық активтер үшін дербес тәуекелдерді есептей білу қажет.

Қаржы активтерімен байланысты тәуекелді көрсету үшін инвестор 100 мың теңге сомасында 5% кірісті қамтамасыз ететін қысқа мерзімді Қазынашылық вексельдерді сатып алды делік. Бұл жағдайда мұндай операцияның табыстылығы - 5% болады - мұндай инвестицияны тәуекелсіз деп санауға болады. Алайда жаңадан құрылған мұнайлы-газды аймақта бұрғылау жұмыстарын бастауды жоспарлап отырған компанияның акцияларына 100 мың теңге инвестиция салынса, мұндай инвестицияның табыстылығын дәл есептеу мүмкін болмас еді. Мұндай бизнестің орташа кірісі 20% құрайды, бірақ осыны ескере отырып, инвестор *нақты кірістілік деңгейі* +1000% -дан -100% дейін болуы мүмкін екенін есте ұстауы керек. Күтілгеннен айтарлықтай аз табыс алудың елеулі тәуекелі болғандықтан, мұндай компанияның акциялары салыстырмалы түрде тәуекелді болып саналады.

Егер күтілетін кіріс инвестордың инвестицияның тәуекелге ұшырауын өтеу үшін жеткілікті жоғары болмаса, инвестиция салуға болмайды. Егер инвесторлар, кірістілік Қазынашылық вексельдер сияқты 5% болса, мұнай компаниясының акцияларын сатып алғысы келеді. Тәуекелді активтерден, инвесторлар күтілгеннен көп немесе аз алады. Шын мәнінде, егер активтер әрқашан күтілетін табысты қамтамасыз етсе, олар тәуекелге ұшырамас еді. Демек, инвестиция тәуекелі шын мәнінде төмен немесе теріс табысты алу ықтималдығымен байланысты - төмен немесе теріс кірістің ықтималдығы неғұрлым жоғары болса, инвестиция соғұрлым тәуекелді болады.

4. Ықтималдық үлестірімдері, Табыстылықтың күтілетін деңгейі

Оқиғаның ықтималдығы оқиғаның орын алу мүмкіндігі ретінде анықталады. Мысалы, ауа-райы болжамында: «Бүгін жаңбырдың ықтималдығы 40%, ал бүгін жаңбыр жаумауы 60% ықтимал» деп айтуы мүмкін.

Егер барлық мүмкін болатын оқиғалардың нәтижелері тізімделсе және олардың әрқайсысына белгілі бір ықтималдық деңгейі тағайындалса, онда мұндай тізім **оқиғаның ықтималдылығы немесе жай үйлестірім** деп аталады. *Ескерту:* ықтималдықтардың қосындысы 1,0 немесе 100% болуы керек.

Мысалы келесі жылы «М» немесе «А» компаниясының акцияларына 10 мың теңге инвестициялау арқылы алуға болатын ықтимал табысты қарастырайық. М компаниясы жылдам дамып келе жатқан маршрутизаторлар мен басқа да электронды жабдықтарды шығарады. Компания жоғары бәсекелестік жағдайында жұмыс істейді, оның жаңа

өнімдері нарықта бәсекеге қабілетті болуы мүмкін немесе болмауы мүмкін, сондықтан оның болашақ сатылымы мен пайдасын дәл болжау өте қиын.

Өз кезегінде «А» компаниясы сумен жабдықтау және су бұру қызметін көрсетеді. Бұл нарыққа басқа фирмалардың кіруі әдетте ауқымды үнемдеуге байланысты өте қиын болғандықтан, ол бәсекелестердің пайда болуынан қорықпайды және оның өндіріс көлемін салыстырмалы түрде тұрақты деп санайды. Оның пайдасы, жергілікті табиғи монополия субъектілерінің тарифтерін мемлекеттік реттеу есебінен болады.

Екі компания үшін де акциялар кірісінің *ықтималдық үлестірімі* 1-кестеде көрсетілген. Нарық серпілісінің 30% мүмкіндігі бар деп, бұл олардың өнімдеріне жоғары сұранысты және екі компания үшін салыстырмалы түрде жоғары пайданы көрсетіп отыр.

Бұл жағдайда компаниялар жоғары дивидендтер төлейді, ал олардың акциялары капиталдық пайда әкеледі. Орташа сұраныс пен қалыпты пайданың 40% ықтималдығы және шектеулі сұраныстың 30% мүмкіндігі бар, нәтижесінде пайда мен дивидендтер төмен болады, капиталдың өсімі немесе тіпті шығыны болмайды. Дегенмен, М компаниясының кірістері А компаниясына қарағанда әлдеқайда кең ауқымда өзгеруі мүмкін.

«М» компаниясының акцияларының бағасы айтарлықтай, 70%-ға төмендеуінің ықтималдығы бар, ал «А» акцияларын инвестициялау бойынша шығындардың пайда болуы алынып тасталды.

1-кесте. «М» және «А» компанияларының акциялары бойынша кірісті бөлу ықтималдығы

Сұраныс	Ықтималдық	Акциялардың қайтарымы	
		М	А%
Жоғары	0,3	100%	20
Орташа	0,4	15	15
Шектеулі	0,3	(70)	10
Барлығы:	1,0		

Табыстылықтың күтілетін деңгейі. Егер қандай да бір көрсеткіштің мүмкін мәндерінің әрқайсысын оған қол жеткізу ықтималдығына көбейтіп, содан кейін осы өнімдерді қоссақ, онда төмендегі кестеде, біз бұл көрсеткіштің **күтілетін, орташа мәнін** немесе жай ғана оның **орташа** мәнін аламыз (**к** арқылы белгіленеді).

2-кестеде көрсетілген «М» және «А» компаниясының акцияларының орташа кірісі әрқайсысы 15% құрайды және мұндай кесте **ұтымды матрица** деп аталады.

2-кесте. Орташа табыстылықты есептеу: ұтымды матрицасы

Сұраныс	Ықтималдылық	М		А	
		акциялардың қайтарымы	барлығы	акциялардың қайтарымы	барлығы
Жоғары	0,3	100%	$0,3 \times 100 = 30\%$	20%	$0,3 \times 20 = 6\%$
Орташа	0,4	15	$0,4 \times 15 = 6$	15	$0,4 \times 15 = 6$
Шектеулі	0,3	(70)	$0,3 \times (70) = (21)$	10	$0,3 \times 10 = 3$
Барлығы:	1,0		$K = 15\%$		$K = 15\%$

Күтілетін табыстылық нормасын есептеуді өтеу матрицалық кестесі сияқты есептеулерді көрсететін формула арқылы да көрсетуге болады: Актив бойынша күтілетін табыс (1 формуласы):

$$k = P_1 \times k_1 + P_2 \times k_2 + \dots + P_n \times k_n = \sum_{i=1}^n P_i \times k_i \quad (1)$$

мұндағы:

k_i - ықтимал нәтижелердің бірі (i - оның саны),

P_i - бұл нәтиженің ықтималдығы,

және n – мүмкін болатын нәтижелердің жалпы саны.

Осылайша, **k – табыстылықтың орташа өлшенген мәні**, ал әрбір жеке мәннің салмағы – оның ықтималдығы. Енді, М компаниясының деректерін пайдалана отырып, біз оның акцияларынан күтілетін табысты көреміз:

$$k = 0,3 \times 100\% + 0,4 \times 15\% + 0,3 \times (-70\%) = 15\%$$

А компаниясының күтілетін табысы да 15% құрайды:

$$k = 0,3 \times 20\% + 0,4 \times 15\% + 0,3 \times 10\% = 15\%$$

«М» компаниясының табыстылығы диапазоны -70%-дан +100% дейін, күтілетін кірістілік 15% құрайды. А компаниясының күтілетін пайдасы да 15%, бірақ оның ықтималдығының ауқымы әлдеқайда тар болады.

Рис. 5.1. Непрерывные распределения вероятности доходности акции компаний «М» и «А»

Бақылау сұрақтары.

1. «Тәуекел» түсінігіне анықтама беріңіз.
2. Тәуекелді өлшеу тәсілдерін көрсетіңіз.
3. Нарықтық тәуекелмен салыстыра отырып, жеке (дербес) тәуекелді сипаттаңыз.
4. Жеке (дербес) тәуекел мен нарықтық тәуекелдерді талдаудың негізгі әдістерін бөліп көрсетіңіз.
5. «Тиімді қоржындар» дегеніміз не?
6. Активтердің тиімді қоржынын таңдаудың өлшемдері қандай?
7. Корпорациялық тәуекелдердің негізгі түрлерін және олардың өлшеуін атап айтыңыз.
8. Мүліктен айырылу тәуекелдерін, жауапкершілікпен байланысты жоғалту (айырылу) тәуекелдерді жіктеу барысында қандай өлшемдер пайдаланады?

Әдебиеттер:

1. Э.Э.Михель, Р.А.Әмірханов, Г.А.Жолмырзаева. Корпоративті қаржы. Оқулық. Алматы. 2015
2. К.К.Жүйріков. Корпоративные финансы. Учебник. Алматы. 2016.

3. Уакпаева М.М. Корпоративтік қаржы. 6В04144-Қаржы мамандығы бойынша оқу құралы/ Қостанай, 2017. – 149 б.
4. А.С.Кокин, Н.И.Яшина и т.д. Корпоративные финансы. Учебное пособие./ Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2019. – 800с.